

GLOSA

Povaha zásahu do informačního soukromí člověka

František Kasl*

Abstrakt: Příspěvek diskutuje povahu informačního soukromí jakožto formy soukromí, která je svým postavením blízka problematice ochrany osobních údajů. Čtenáři je nejprve představeno soukromí jako jedna ze složek všeobecného osobnostního práva a následně je seznámen s různými náhledy na klasifikaci a vymezení tohoto fenoménu. Po tomto úvodu do problematiky je diskutováno informační soukromí ve snaze o vymezení jeho specifické podstaty a stanovení hranic této složky soukromí oproti jiným skrze určení předpokladů škodlivého zásahu, který se nedotýká jiných práv či složek všeobecného osobnostního práva člověka.

Klíčová slova: informační soukromí, soukromí, klasifikace soukromí, všeobecné osobnostní právo, kyberprostor

Úvod

Soukromí jako takové je do značné míry na místě vnímat jako hodnotu, která získala na významu až s příchodem novodobé společnosti.¹ Přestože jistá míra intimity a prostoru sama pro sebe byla instinktivně vyhledávána člověkem od nepaměti, jeho informační podstata a sebeurčení jsou pod významnějším vnějším ohrožením až v posledních desetiletích s příchodem informačního věku. Technologické možnosti ukládání informací se v této době navýšily, a nadále navyšují, v míře a tempu, které jsou mimo hodnoty běžně uchopitelné pro lidské chápání.² Žijeme v době digitalizovaných údajů, které jsou shromažďovány v rozsahu, frekvenci a formách, které jsou převážně netransparentní a skryté našemu vědomému srozumění. V současné všudypřítomnosti záznamů však lze na tento stav pohlížet též jako na novou realitu, kdy utváření digitální stopy o každém prvku našeho bytí je normou, kterou i v případě, že jsme ji schopni registrovat, akceptujeme jako nevyhnutelnou součást života v moderní společnosti.

1. Soukromí jako součást všeobecného osobnostního práva

S tímto stavem do značné míry kontrastuje normativní rámec osobnostních práv, směřující na ochranu podstaty osobnosti každého jednotlivce v jeho přirozenosti. Jeho součástí je formulace potřeby ochrany soukromí každého z nás v míře, která chrání vývoj a rozvoj naší osobnosti.³ Historicky se tento právní nárok na soukromí odvíjí z jedné strany od

* Mgr. Ing. František Kasl je prezenčním doktorským studentem na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: frantisek.kasl@mail.muni.cz

¹ Srov. např. GODKIN, E. L. The Rights of the Citizen: IV. To His Own Reputation. *Scribner's Magazine* [online]. 1890, s. 65 [cit. 2. dubna 2019].

² Srov. HILBERT, Martin – LÓPEZ, Priscila. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information. *Science* [online]. 2011, roč. 332, č. 6025 [cit. 2. dubna 2019].

³ Blíže viz HODGES, Louis. The Journalist and Privacy. *Journal of Mass Media Ethics*. 1994, Vol. 9, No. 4, s. 200.

evropské doktríny ochrany osobní cti a důstojnosti, rozvinuté na snaze vyšší společnosti chránit se před obtěžujícími zásahy bulvárních novinářů,⁴ a z druhé strany z amerického liberalismu, který prosazoval potřebu ochrany jednotlivce před zásahy a sledováním ze strany státu.⁵ Do značné míry vlivem rozvoje informačních a komunikačních technologií dochází posléze k prolínání a rozvoji podstaty soukromí a rozsahu dimenzí, ve kterých má jednotlivec nárok na jeho ochranu. Přes rostoucí dosah tohoto pojmu však nelze odhlédnout od jeho náležitosti k všeobecnému osobnostnímu právu, kteréhož je dílčím projevem. Osobnost člověka je složena z řady aspektů a její zdravý a přirozený vývoj je v různých instancích ohrožován celým spektrem jevů či činů, které mohou přivodit zásah způsobilý právní ochrany. Tento zásah přitom často postihuje ve větší či menší míře hned několik dílčích osobnostních práv, která se historicky a doktrinárně etablovala. Právo na ochranu soukromí je mezi nimi významným, ale nikoliv dominantním zástupcem. Zásah tedy může současně se soukromím osoby v závislosti na specifiku situace směřovat též např. proti její tělesné či duševní integritě, osobní svobodě, důstojnosti či dobré pověsti. Civilněprávní rámec všeobecného osobnostního práva přináší nástroje směřující na ochranu proti takovému zásahu či k jeho nápravě, které jsou totožné v zásadě bez ohledu na specifická dílčí osobnostní práva, skrze něž je do osobnosti zasaženo.

2. Klasifikace soukromí a informační soukromí

Při pojednání o soukromí člověka je nutno zohlednit šíři a různorodost forem, kterých tento pojem může v kontextu reálných situací nabývat. Klasifikací či konceptualizací soukromí se v minulosti zabývalo několik významných autorů, kteří touto cestou poskytují rámec diskusi o jeho projevech. Předně je na místě zmínit klasifikaci formulovanou Danielem J. Solove. Ten v rámci shrnutí dosavadních přístupů k vnímání soukromí rozlišuje jeho podoby i) práva být ponechán o samotě, ii) práva omezit přístup ke své osobě ze strany druhých, iii) práva na tajemství o určitých záležitostech před druhými, iv) práva na kontrolu nad intimitou svých vztahů, v) práva na soukromí jako součást ochrany jedinečnosti a důstojnosti jedince a v neposlední řadě vi) práva kontroly nad informacemi o své osobě.⁶ Sám dále přidává koncept pragmatického přístupu k vnímání soukromí na základě specifického kontextu.⁷ Zmiňovaná perspektiva kontroly nad informacemi o své osobě diskutovaná Solovem vychází z prací řady autorů,⁸ předně však z vlivného díla Alana Westina, který pojednává o soukromí jako o nároku jednotlivce, skupiny či instituce samostatně rozhodovat o tom kdy, jak a do jaké míry jsou informace o nich sdělovány jiným.⁹

Ke srovnatelnému základu je možné vázat historické evropské pojetí informačního sebeurčení založené na rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu z roku 1983

⁴ Viz WHITMAN, J. Q. Human dignity in Europe and United States: the social foundations. In: NOLTE, Georg (ed.). *European and US constitutionalism*. Cambridge: Cambridge Press, 2005, s. 121.

⁵ Viz WALDO, James – LIN, Herbert S. – MILLETT, Lynette I. *Engaging privacy and information technology in a digital age*. Washington, D. C.: National Research Council, 2007, s. 374–377.

⁶ Srov. SOLOVE, Daniel J. *Conceptualizing Privacy*. *California Law Review*. 2002, Vol. 90, No. 4, s. 1092.

⁷ Viz *ibidem*, s. 1109.

⁸ Srov. FRIED, Charles. *Privacy*. *Yale Law Journal* [online]. 1968, Vol. 77, No. 3 [cit. 2. dubna 2019]; MILLER, R. Arthur. *The Assault on Privacy: Computers, Data Banks, and Dossiers*. Signet, 1972; MURPHY, Richard. *Property Rights in Personal Information: An Economic Defense of Privacy*. George Mason University School of Law, 1996.

⁹ WESTIN, Alan F. *Privacy and Freedom*. New York: Athenum, 1967, s. 7.

ve věci sčítání lidu. Zde byla vymezena podstata práva na informační sebeurčení, tedy práva jedince na kontrolu nad hranicí informačního soukromí o své osobě.¹⁰ Jak dále ve své analýze rozvíjejí Antoinette Rouvroy a Yves Poullet, právo na soukromí je ve své podstatě na místě vnímat jako nástroj pro podporu specifických, avšak proměnlivých autonomních kapacit jednotlivce v zájmu zajištění demokratické povahy dané společnosti.¹¹

Na jedné straně tedy vystupuje na povrch vazba pojetí informačního soukromí na individualitu jednotlivce, na straně druhé pak široké spektrum možných realizací a aplikací v závislosti na specifickém kontextu. Na tento aspekt ostatně poukazuje typologie vytvořená pod vedením Bert-Jaap Koopse, když odlišuje „fyzické“ formy soukromí od soukromí informačního.¹² To neposkytuje přímou ochranu některé ze složek člověka či jeho prostředí, tak jako např. prostorové, komunikační či tělesné soukromí, ale chrání informace o nich.¹³

Všechna tato vymezení informačního soukromí poukazují na velice blízkou souvislost s právním rámcem ochrany osobních údajů, který především v evropském právu nabývá v posledních letech na významu, ačkoliv je ze své podstaty veřejnoprávním, a tedy v řadě ohledů paralelním nástrojem ochrany. Ostatně i typologie Bert-Jaap Koopse operuje s pojmy informační soukromí a soukromí osobních údajů zaměnitelně, když poukazuje na prolínání těchto pojmů a jejich obsahu v právních rádech členských států Evropské unie.¹⁴ Z hlediska neevropských autorů pak pojmy zcela splývají, jak indikuje nejen výše zmíněná klasifikace soukromí dle Daniela J. Solove, ale např. i výslovné operování s rovinnou soukromí osobních údajů ze strany Rogera Clarka.¹⁵

Přesto je z hlediska této úvahy na místě informační soukromí a ochranu osobních údajů odlišit. V českém kontextu je tak vstupováno do daleko širší diskuse, která se týká duality práva a relevantních faktorů, které lze určit pro jeho rozlišení. Nosné jsou v tomto směru především čtyři přijímané právní teorie; zájmová, subordináční, organická a metody právní regulace.

Z hlediska zájmové teorie lze v ochraně informačního soukromí vnímat úzkou vazbu na zájem dotčeného jedince na ochranu proti danému zásahu, zatímco u ochrany osobních údajů se projevuje spíše obecný rámec potřeby regulovat oblast činnosti, která je vymezena jako zpracování osobních údajů. Ve vztahu k informačnímu soukromí vystupují dotčený subjekt i škůdce v rovném postavení, dozorní úřad pro ochranu osobních údajů naopak při výkonu svých pravomocí zaujímá pozici mocensky nadřazenou.

Ochrana informačního soukromí, jakožto dílčí segment soukromoprávního ochranného arzenálu jedince spadajícího pod hlavičku všeobecného osobnostního práva, směřuje do roviny vztahu dvou subjektů civilního práva, poškozené osoby a původce zásahu. V důsledku zásahu vyvstává poškozené osobě nárok buďto záporní, či odstraňovací, dopl-

¹⁰ Viz rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 15. prosince 1983 ve věci *Volkszählungsurteil*, sp. zn. Az. 1 BvR 209/83, 1 BvR 484/83, 1 BvR 420/83, 1 BvR 362/83, 1 BvR 269/83, 1 BvR 440/83, body 172–175.

¹¹ ROUVROY, Antoinette – POULLET, Yves. The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy. In: GUTWIRTH, Serge et al. (eds). *Reinventing Data Protection?* Amsterdam: Springer Netherlands, 2009, s. 46.

¹² VIZ KOOPS, Bert-Jaap et al. A Typology of Privacy. *University of Pennsylvania Journal of International Law*. 2017, Vol. 38, No. 2, s. 554.

¹³ Viz ibidem, s. 555.

¹⁴ Viz ibidem, s. 537.

¹⁵ Blíže viz CLARKE, Roger. Introduction to Dataveillance and Information Privacy, and Definitions of Terms. *Roger Clarke's Web-Site* [online]. 15. srpen 1997 [cit. 2. dubna 2019]. Dostupné z: <<http://www.rogerclarke.com/DV/Intro.html#Priv>>.

něný případným nárokem kompenzačním, popřípadě nárokem z bezdůvodného obohacení. Všechny tyto nástroje jsou v dispozici poškozené osoby a směřují k nápravě zásahu, nikoliv už toliko k represí původce zásahu a prevenci srovnatelných zásahů do budoucna. Zde je zřejmě nejzřetelnější odlišnost od rámce ochrany osobních údajů, která, přes významný soubor práv subjektů údajů a nově formulovaného přímého škodního nároku vůči původci zásahu, primárně směřuje k jeho veřejnoprávnímu postihu ze strany příslušného úřadu v duchu nosné zásady odpovědnosti za soulad zpracování osobních údajů s příslušným právním rámcem a v zájmu obecném spíše než individuálním.

3. Zásah do informačního soukromí

Po výše uvedené snaze o vymezení informačního soukromí je na místě se ptát, zda je tento pojem potřebný v rovině širší než doktrinální. Jinými slovy, v čem spočívá škodlivý následek pouhého zásahu do informačního soukromí člověka?

Údaj o osobě může být předmětem ochrany, ale v řadě případů se jedná především o prostředek nezbytný k zásahu do sféry dotčené osoby. Informační soukromí je směřováno na samotnou existenci a zachycení údaje o osobě, který spadá do její privátní či intimní sféry, přitom však jeho následné zohlednění, šíření či jiné užití lze považovat za zásah, kterým dochází k přesahu pouhého informačního soukromí, a tedy současnému dotčení i jiných dílčích složek soukromí či osobnostních práv jedince. Z tohoto hlediska je tedy na místě považovat, k jakému škodlivému následku může vést samotné zachycení určité individuálně citlivé informace, bez ohledu na konkrétní formu či médium.

Zde však uvažované právní konstrukce do značné míry narážejí na limity dané podstatou informace. Ta jakožto dynamický přírodní fenomén popírá svou podobou možnost stát se sekundárním objektem právního vztahu.¹⁶ Soukromí naopak představuje stavové vnímání hodnoty informace ve vztahu k soukromému životu dotčené osoby.¹⁷ Klíčovým se tedy opět jeví vymezení informačního soukromí. Tím je v tomto pojetí právě za dané situace uvažované stavové zachycení informace ve vztahu k privátním aspektům jedince bez dalšího. Vystává však otázka, zda škodlivý následek je v tomto vnímání způsobilé přinést toto zachycení objektivně, tedy i bez vědomí dotčené osoby, jejíž soukromí je tímto narušováno. Zde je na místě posoudit dva aspekty vážící se na subjektivní perspektivu.

Pojem soukromí v sobě nese značnou míru neurčitosti, která zřejmě odráží subjektivní, kontextuální a dynamickou povahu tohoto fenoménu.¹⁸ Konkrétní hranice soukromí jedince tedy nelze vymezit bez jeho přičinění, jelikož do značné míry jde o hodnotu, která vychází z vnitřního vnímání a pocitu osoby spíše než z vnějších určujících parametrů. Pokud se tedy informační soukromí, jak výše zmíněno vyplývá z typologie Bert-Jaap Koopse, nevztahuje přímo na složky lidské osobnosti nebo jeho fyzickou podstatu, ale na informace o nich, je jeho obsah zákonitě svázán se subjektivním vnímáním těchto složek ze strany chráněné osoby. Lze tedy usuzovat, že informační soukromí se vztahuje na

¹⁶ Srov. POLČÁK, Radim. Informace a data v právu. In: POLČÁK, Radim et al. *Výzkumná data a výzkumné databáze. Právní rámec zpracování a sdílení vědeckých poznatků*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 6. Srov. též FLORIDI, Luciano. *Information. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 9; či WIENER, Norbert. *Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine*. 4. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1985, s. 11.

¹⁷ Viz POLČÁK, Radim. Getting European data protection off the ground. *International Data Privacy Law* [online]. 2014, Vol. 4, No. 4, s. 283 [cit. 2. duben 2019].

¹⁸ Viz KOOPS, Bert-Jaap et al. A Typology of Privacy. *University of Pennsylvania Journal of International Law*. 2017, Vol. 38, No. 2, s. 574.

údaje o soukromí, kterých si je daná osoba vědoma, čímž lze také odlišovat informační soukromí od ochrany osobních údajů. Ty jsou chráněny bez ohledu na jejich subjektivní vnímání ze strany subjektu údajů, jelikož cílem právní úpravy není toliko individuální zájem jedince na jeho informačním sebeurčení, ale společenský zájem na nastavení limitů a pravidel nakládání s údaji, které mají informační potenciál vztahující se k určité či určitelné žijící fyzické osobě.

Škodlivý následek plynoucí z pouhého zachycení informace je v uvažované soukromoprávní rovině ochrany soukromí v zásadě vázán na škodlivý potenciál dalšího užití tohoto údaje a na možné negativní důsledky plynoucí pro dotčenou osobu z poznání, že došlo k zachycení této informace a může tedy dojít k jejímu dalšímu užití. První rovina je provázána s předchozími úvahami nad rozsahem soukromí, tedy zda objektivně zachycená informace o osobě představuje zásah do informačního soukromí již ze své podstaty, či se stává součástí informačního soukromí až okamžikem, kdy si jí dotčená osoba je vědoma. Není-li si však osoba vědoma určité dimenze rozsahu svého soukromí, může pro jeho ochranu stěžejí uplatnit nástroje, které jí soukromé právo v tomto směru nabízí. Vědomost se tak zdá být předpokladem pro zahrnutí pod rozsah ochrany. To je více zjevné u druhého možného škodlivého následku, tedy nehmotné újmy v důsledku seznámení se s existencí zachycení soukromé informace. Bude-li příkladem považován škodlivý následek, který z hlediska osobnostního práva určité osoby má pouhá existence záznamu, který představuje profil chování např. v kontextu užívání komunikačního zařízení při společensky diskreditující činnosti, je snadné shledat škodlivý potenciál možného užití těchto údajů, stejně tak jako je možné uvažovat trauma či obavy, které způsobí zjištění o pouhé existenci této formy záznamu. Pokud však záznam bude existovat bez vědomí dané osoby a nebude v žádném směru užíván, není jeho škodlivost z jeho podstaty zřejmá. To odráží dynamickou podstatu informace, jejíž účinek lze shledávat jen v relativním vztahu různých stavů.¹⁹

Touto optikou lze nahlížet na možný škodlivý následek zásahu do informačního soukromí v kontextu řady zjištění a veřejně šířených zpráv týkajících se rozsahu, frekvence a detailu shromažďovaných osobních údajů při komerčních či státních aktivitách. Zde je indikativní především rostoucí transparentnost, ať již vynucená zákonnou úpravou, či získaná skrze činnost investigativních žurnalistů, týkající se širokého spektra procesů zaznamenávání a uchovávání osobních údajů, pro které se vžilo označení „*big data*“. K rostoucímu vnímání široké veřejnosti ohledně zásahů do jejich informačního soukromí výrazně přispěla odhalení aktivit NSA Edwardem Snowdenem,²⁰ ve stejném směru však působí rostoucí množství dalších zpráv a prohlášení. Jde například o bezpečnostní profilování na letištích,²¹ shromažďování údajů k cílenému marketingu datovými brokery a dalšími společnostmi v rámci *adtech* odvětví,²² využívání monitorování veřejných stranství k potlačování projevů občanské nespokojenosti²³ apod.

¹⁹ Viz POLČÁK, Radim. *Informace a data v právu*, s. 6.

²⁰ Blíže viz LYON, David. Surveillance, Snowden, and Big Data: Capacities, consequences, critique. *Big Data & Society* [online]. 2014, Vol. 1, No. 2 [cit. 2. dubna 2019].

²¹ Blíže viz GULLIVER. America's security profiling at airports should worry frequent flyers. *The Economist* [online]. 2018 [cit. 2. dubna 2019].

²² Blíže viz BUSINESS SECTION. Who will be the main loser from Europe's new data-privacy law? *The Economist* [online]. 2018, roč. 2018 [cit. 2. dubna 2019].

²³ Blíže viz LEADERS. Does China's digital police state have echoes in the West? *The Economist* [online]. 2018 [cit. 2. dubna 2019].

Z hlediska nemajetkové újmy lze uvažovat především o možném nárůstu stresu, paranoi, úzkosti, deprese, strachu z přirozených projevů vlastní osobitosti, vynucené konformity, ztrátě motivace k určitým činnostem či projevům apod. Všechny tyto negativní psychologické faktory se bezpochyby odrážejí v osobnosti dotčeného jedince a mají vliv na jeho životní štěstí, zdravý vývoj a rozvoj.

Hranice informačního soukromí jsou nabourávány jak v kyberprostoru, tak v reálném světě, přičemž tento trend se zdá být ikonický pro dnešní dobu a společnost. S rostoucími technologickými možnostmi a jejich masovou dostupností lze v budoucí digitalizované společnosti, chytrých městech a všudypřítomném internetu věci očekávat nárůst těchto činností. Je však otázkou, zda z hlediska informačního soukromí půjde o rozsáhlejší škodlivé zásahy, či se vnímání hranic soukromí vlivem tohoto vývoje významně zmenší a tím v právním směru škodlivosti zásahu paradoxně ubyde.

Závěr

Dnešní informační věk přesycený datovými toky ohledně nejtěsnějších aspektů bytí staví každého jedince v daleko výraznější míře než v minulosti před nové výzvy pro duševní stabilitu a pohodu, které skýtá přílišné uvědomění si kvalit datových záznamů a informačních procesů světa kolem nás. Ruku v ruce se zvyšující se složitostí těchto procesů jde rozvoj právního rámce stanovujícího limity přípustných zásahů a nabízejícího nástroje ochrany zájmů a práv jednotlivce. V tomto směru dochází v současné době ke značnému rozvoji rámce ochrany osobních údajů částečně na úkor ochrany soukromí jako součásti všeobecného osobnostního práva. V příspěvku byla věnována pozornost hraniční formě soukromí označované za informační soukromí a byla představena diskuze jeho vymezení v soudobém právním i technologickém kontextu.

The Nature of Interference with the Information Privacy of a Person

František Kasl

Abstract: The contribution discusses the nature of the information privacy as a form of privacy, which is by its position close to the issues of personal data protection. The reader is first presented with privacy as one of the components of the general personality right and then further acquainted with various perspectives on classification and definition of this phenomenon. Following this introduction into the topic comes a discussion of the information privacy in the attempt for definition of its specific nature and delimitation of the boundaries of this element of privacy in comparison to the remaining ones through identification of prerequisites for a harmful interference, which does not touch upon other rights or components of the general personality right of a person.

Key words: information privacy, privacy, classification of privacy, general personality right, cyberspace